

**RELAȚIILE ȚĂRANULUI ROMÂN CU OFICIALITĂȚILE SATULUI ÎN
ROMANUL "FETELE TĂCERII" AL LUI AUGUSTIN BUZURA**

Mirela MIRCEA
Colegiul Național "AL.D.Ghica" Alexandria

***Résumé :** Dans la littérature de l'obsédante décennie ' 50-' 60, le roman „Les faces du silence” a pour l'année de sa parution, 1974, le trait dominant du courage civique et esthétique d'analyser les graves problèmes des horreurs et des abus du régime communiste. Le trait définitif du roman d'Augustin Buzura est le polémisme. L'auteur se propose d'écrire comme personne ne l'avait jamais fait sur la période de la coopérativisation et d'opposer aux vieux clichés une vérité plus grande. Le roman, "Les faces du silence" expose la réplique délibérée aux proses idylliques avec des membres militants du parti qui, une fois apparus dans un village résolvent rapidement et nettement tous les problèmes nés, en réussissant en temps record, de convaincre tout le village et de le diriger vers une nouvelle direction sociale.*

Dans ce roman, un journaliste, Dan Toma assiste, avec une grande indifférence, aux souvenirs de quelques événements acharnés de la période de la collectivisation de l'agriculture qui ont opposé deux personnages importants: l'énergique membre militant du parti, Gheorghe Radu et Carol Măgureanu, l'une des victimes, le fils d'un paysan cossu, du vieillard Măgureanu, fermier d'élite du village.

***Mots-clés:** communisme, polémisme, obsédante décennie ' 50-' 60*

În literatura obsedantului deceniu '50 – '60, romanul **Fețele tăcerii** are, pentru anul apariției sale, 1974, trăsătura dominantă de curaj civic și estetic de a pune în dezbatere problemele grave ale ororilor și abuzurilor regimului comunist. Tema dezvăluirii crimelor comuniste înscrie o lungă serie de romane, care prezintă diverse grade de virulență critică și demascatoare, ordonate, de regulă, în "pași" mici dar insistenți de dobândire a libertății de expresie: **Cordovanii** (1963), **Suferința urmașilor** (1978), **Fiul secetei** (1979) de Ion Lăncrănjan, **Păsările** (1970), de Alexandru Ivasiuc, **F** (1969), **Vânătoarea regală** (1973), **Ploile de dincolo de vreme** (1976) de Dumitru Radu Popescu, **Cel mai iubit dintre pământeni** (1980), de Marin Preda. De altfel, toate romanele lui Augustin Buzura apărute înainte de 1989, **Absenții** (1970), **Fețele tăcerii** (1974), **Orgolii** (1977), **Vocile nopții** (1980), **Refugii** (1984), **Drumul cenușii** (1988), prezintă crize politice și de conștiință generale de atitudini abuzive ale puterii totalitare.

Trăsătura definitivă a romanului lui Augustin Buzura este polemismul. Autorul își propune să scrie o carte cum nu s-a mai scris despre perioada cooperativizării și să opună vechilor șabloane o cât mai mare cantitate de adevăr. **Fețele tăcerii** înfățișează replica deliberată la prozele idilice cu activiști de partid care odată apăruiți într-un sat rezolvă în chip rapid și luminos toate problemele ivite, reușind în timp record lămurirea întregului sat și introducerea lui armonioasă pe o matcă socială nouă.

"În **Fețele tăcerii** valoarea și interesul cărții nu rezultă în primul rând din originalitatea construcției românești (impresionantă, firește, prin masivitate epică și prin amploarea deschiderii spre un proces social complex și contradictoriu), ci din dezbaterea dintr-un unghi dramatic a unor probleme esențiale în istoria satului românesc"¹ din perioada colectivizării. Organizarea întregii cărți ca o dezbatere îi imprimă câteva particularități, care-i conferă un loc aparte în contextul prozei din ultimii ani.

În ordinea importanței, esențială este gravitatea tonului. Gravitatea care dezvăluie, prin intenții și demers, o structură de moralist: experiențe de viață, idei, sunt confruntate în vederea extragerii unui sens, a unei soluții cu implicații etice.

În acest roman, un jurnalist, Dan Toma, asistă, cu o anume detașare, la rememorarea unor evenimente crâncene din perioada colectivizării agriculturii care au opus două personaje puternice, energicul activist de partid Gheorghe Radu și Carol Măgureanu, una dintre victime, fiu de chiabur, al bătrânului Măgureanu, gospodar de frunte al satului, care a muncit cu tenacitate pentru a-și reface averea și refuză să o cedeze de bunăvoie, prin înscrierea în gospodăria agricolă colectivă.

Ca și D.R. Popescu, G. Bălăiță, Virgil Duda în romanele lor, autorul **Fetele tăcerii** folosește tehnica “anchetei”, și la fel ca aceștia nu pentru a găsi cheia unor întâmplări nedumeritoare cât spre a limpezi aspecte morale și psihologice.

Așadar unuia din eroi-tânărul ziarist Dan Toma – autorul îi încredințează misiunea de a investiga o realitate ca laturi cețoase în ce privește, mai ales, reacțiile de conștiință ale protagoniștilor în fața evenimentelor trăite. Înteressant este că “anchetatorul” procedează implicându-se, el însuși proiectându-se în spațiul analizei, alegând unghiuri de evaluare a faptelor care i-ar putea da indicii despre felul cum ar fi acționat el însuși în împrejurări cărora nu le-a fost un martor direct.

Principial, poziția lui Toma nu este a judecătorului, căci nu urmărește să dea verdicte, să incrimineze ori să absolve, ci înainte de toate să înțeleagă Augustin Buzura nu ocolește în romanul lui mai ales încleștările. Mari porțiuni ale realității au fost ignorate în prozele sale precedente. De aceea, vor fi prezenți în romanul lui și chiaburii, și activiștii de partid locali, și cei trimiși de la centru, și bandiții din munți. “**Fetele tăcerii** încearcă o acumulare de date în dorința de a suplini lacunele prozei pe care, prin romanul lui o contestă nu fără îndreptățire”². Ceea ce se întâmplă în roman, oricât de senzational în aparență este o relatare peste ani a lui Carol, în calitate de personaj-narator.

Similară este, în esență, alcătuirea romanului “**Fetele tăcerii**” un fost activist de partid, acum pensionar, și unul din foștii săi adversari politici, Carol Măgureanu, reconstituie în paralel fiecare încercând să-și explice și să-și justifice acțiunile, evenimentele dramatice petrecute într-un sat din vremea colectivizării; iar cele două confesiuni, sincopate, suprapuse, interferate, sunt făcute unui tânăr gazetar, însă fără voia acestuia. Ca și medicul din **Absenții**, ziaristul Dan Toma suportă astfel o intervenție brutală a exteriorității, pe care nu a provocat-o, dar pe care e silit să o accepte; implicat fără voie în trecutul tulbure și dureros al celor doi, el intră în stăpânirea unui uriaș depozit de fapte, contradictorii și dramatice, din vârtoarea cărora se recompune imaginea unei epoci crude, în care sensul vieții suferă modificări radicale. Bătrânul Măgureanu este silit, prin violență extremă asupra fiilor, să-și scrie cererea de renunțare la proprietatea individuală și de înscriere cu toată averea în colectiv. Omul cheie, care conduce întreaga acțiune de colectivizare forțată, este activistul Gheorghe Radu, care folosește toate mijloacele de intimidare și de violență pentru a executa ordinele primite pe linie de partid. Pentru a-și salva tatăl și pe cei doi frați mai mari, Iuliu și Ilie, reținuți și torturați de miliție, tânărul Carol Măgureanu, ascuns de tatăl său, pentru a fi protejat de vicisitudinile unei istorii aspre și absurde, dincolo de un perete fals, zidit chiar din casă, încearcă să-și ajute tatăl, ducându-se la autorități pentru a se preda, convins că va face o tranzacție în avantajul tuturor: “Credeam că, până la urmă, voi face o simplă tranzacție: mă voi duce eu în locul lui, adică în locul meu, el va ieși, iar liber fiind, avea posibilitatea să facă diferite demersuri pentru a ne elibera pe toți”³. Face însă, prin aceasta, un pas greșit, care se întoarce, în cele din urmă, împotriva sa. La

miliție se acționează de pe poziții de forță, fără nici o umbră de umanism: “Când am intrat, Iuliu și Ilie, învinețiți, plini de noroi și sânge, stăteau jos, rezemați cu spatele de perete, iar tata, pe un scaun, lângă masa lui Lupșe, continuă să privească atent geamul. N-avea voie să vorbească, sau era derutat; oricum, tăcea împietrit, alb”⁴.

Tatăl încearcă să dea impresia că stăpânește încă situația: “Vorbea foarte sigur pe el, voia să lase impresia, că el este cel care face concesii”⁵, dar reprezintă, în opinia anchetatorilor săi, un element descompus și dușmănos, care nu prezintă încredere pentru noul regim, deși trecuseră șase ani de la proclamarea republicii populare. Bătrânul Măgureanu este forțat să scrie și să semneze cererea de înscriere în colectiv, în speranța deșartă că fiii săi vor fi liberi să plece acasă. I se atrage însă atenția, că nu se află în situația de a pune condiții, singura concesie, plină de cinism, fiind stiloul cu care este ajutat să scrie. Băieții vor rămâne încă în stăpânirea de fier a tortionarului. Tatăl s-a apropiat de activiști și le-a spus cu o voce de inflexibil testament: “Dacă li se întâmplă ceva băieților, te găesc și în cealaltă lume, să nu uiți asta și de acolo vin”⁶ ... Ideea de justiție transcendentă, alăturată afirmației "... doar n-a murit dreptatea pe pământ!”⁷, aduce o notă de tăcere grea în încăperea plină până la refuz cu activiști de partid, aserviți până în măduva oaselor noului regim.

Carol Măgureanu, fiul bătrânului Măgureanu, a stat ani în șir zidit într-o pivniță, de unde a urmărit istoria satului. Anii de claustrare l-au rupt de realitate, omul trăind prin lecturile făcute acolo, în subteran. Dacă activistul este condamnat la exces de acțiune, Carol este condamnat la inacțiune, la reflecție excesivă “Sunt *fețele tăcerii*; istoria e una singură, dar istoria i-a dat la o parte, unică, indestructibilă”⁸.

De fapt, ca și în Moromeții II, Augustin Buzura scrie romanul unui sat în anii deceniului șase, dar nu satul îl interesează în primul rând pe romancier, ci cantitatea de adevăr existentă în orice act uman. Personajul – anchetator, ziaristul pleacă în căutarea unui adevăr abstract cu furia cu care plecase, în **Absenții**, Mihai Bogdan.

Personajele lui Buzura au darul speculației, și confesiunea lor atinge problemele cele mai variate, de la raportul dintre clasa socială și individ până la chestiuni mai delicate de metafizică”⁹. Ziaristul Dan Toma, spirit justițiar, este vizitat de viitorul lui socru, Gheorghe Radu, fost activist de partid mulți ani în satul Arini. Relațiile dintre ginere și socru sunt neprietenești. De la logodnica lui, Melania, gazetarul a aflat că bătrânul a fost un instrument al violenței acelor ani, a comis, chiar, crime. Socrul vine să-i ceară ajutor într-o chestiune delicată: rămas în satul pe care l-a colectivizat, și-a construit cu greu o casă și, în ziua când s-o sărbătorească, cineva i-a dat foc. Bănuie pe vechii lui adversari politici, Măgureni. Romanul începe de la acest punct. Ziaristul Toma ascultă, mai întâi, confesiunea bătrânului activist, apoi, spre a verifica lucrurile, ascultă și pe bănuitul incendiator, Carol Măgureanu, singurul supraviețuitor dintre fiii lui Măgureanu.

E vorba de două destine, de două justificări sociale, de două drame. Activistul dă o versiune a faptelor. A fost, desigur, un dur, dar nici alții n-au fost mai blânzi cu el. Violenta s-a născut din violență și, ca să-i apere pe țărani din Arini și să introducă noile forme sociale în sat, el și-a riscat de multe ori viața. Din povestirile lui iese la iveală o epocă plină de fapte de spaimă. Regiunea era terorizată de o bandă de legionari, condusă de căpitanul Sterian. Banda avea susținători în sat, și activistul crede că nici familia Măgureanu nu era străină de aceste acțiuni. El i-a distrus pe Măgureni, dar nu putea face altfel, altfel l-ar fi distrus ei pe el.

În roman este evident faptul că Gheorghe Radu, activistul de partid trimis în sat pentru a grăbi colectivizarea, ca și susținătorii lui – milițianul, securistul, președintele sfatului popular, secretarul organizației PCR din localitate, acționează împotriva

țăranilor români și se poate ușor înțelege că ei sunt instrumentele unei forțe de ocupație, lipsite de orice funcție civilizatoare.

Ziaristul Toma, devenit fără voia lui judecătorul unor evenimente teribile, ascultă și cealaltă explicație. Carol Măgureanu s-a salvat stând zidit în casa părintească. Măgurenii, ctitori de biserici, luptători patrioți din tată în fiu, erau de sute de ani în acel sat. Bătrânul Măgureanu a lucrat în mină a refăcut averea familiei și și-a dat copiii (trei băieți) la școală. Autoritățile fac presiuni asupra lui să se înscrie în cooperativa agricolă și, tocmai când bătrânul se hotărâse și-și chemase fiii acasă (erau studenți) pentru a-i pune să semneze, brutalitatea, inabilitatea activistului Radu strică totul. Interpretând greșit intențiile Măgurenilor, Radu îi arestează îi umilește, iar când doi dintre tinerii Măgureanu scapă în urma unei încăierări, ei sunt deja culpabili. Este începutul unei lungi perioade de umilințe. Carol, al treilea fiu, descoperit după mulți ani de reclusiune voluntară, este un om sfârșit. Ceilalți doi Măgureni sunt împușcați de Radu (o versiune) sau se sinucid (o altă interpretare).

Fapt sigur este că această familie țărănească este urmărită și acum de ura bătrânului activist, scos și el, în cele din urmă, din funcția pe care o deținea. E pensionar într-un sat unde nimeni nu vrea să stea de vorbă cu el, toți îl urăsc (sau așa crede el). Dovadă: casa ce a fost distrusă. Însă Carol Măgureanu crede că nimeni nu a dat foc casei. Radu însuși, pentru a-și înfunda încă odată adversarii, și-ar fi incendiat locuința. Și acest fapt pare verosimil. Bătrânul activist vrea să se întoarcă la oraș și casa este singurul lucru ce-l mai ține legat de sat. Cartea se încheie cu trei plecări spre oraș: a lui Carol Măgureanu, care merge la doctor, a bătrânului activist, care vrea să se angajeze din nou în fabrică, și a ziaristului Toma, care și-a asumat un rol ce-i depășește puterile. El însuși are un destin încărcat, e un tip incomod, mutat dintr-un loc în altul din cauza incapacității lui de a accepta neadevărul.

“Practic, Augustin Buzura intenta un proces comunismului, cu mijloacele prozei de analiză. Era un proces incomplet-referitor nu atât la dezastrul din industrie, agricultură, învățământ, urbanistică etc., cât la alienarea ființei umane -, era un proces disimulat în analiză psihologică, pentru a se crea impresia că totul rămâne în spațiul literaturii, și totuși spiritul justițiar al scriitorului a fost sesizat și incriminat de ideologii epocii”¹⁰.

Iată că procesul comunismului devine explicit și mult mai cuprinzător în secvențele din romanul **Fetele tăcerii** referitoare la colectivizarea forțată a agriculturii. Distrugerea familiei Măgureanu, prinuciderea a doi dintre frați, Ilie și Iuliu, prin hăituirea celui de-al treilea, Carol, nevoit să stea ani la rând ascuns într-o pivniță, prin îngenuncherea bătrânului Măgureanu, tatăl lor, un țăran demn, a cărui cedare reprezintă o tragedie, ca prăbușirea unui stejar, și prin îndolierea definitivă a soției lui, ilustrează, cu forță epică, distrugerea însăși a civilizației țărănești din România.

¹ Apolzam, M., *Casa ficțiunii*, Dacia, Cluj, 1978, p.81;

² Ungheanu, M., *Arhipeleag de semne*, Cartea Românească, București, 1975, p.204;

³ Buzura, A., *Fetele tăcerii*, Albatros, București, 1991, p.253;

⁴ Ibidem;

⁵ Ibidem;

⁶ Idem, p.254;

⁷ Ibidem;

⁸ Ungureanu, C., *Proza românească de azi*, Cartea Românească, București, 1985. p.538;

⁹ Simion E., *Scriitori români de azi*, vol.IV, Litera, Chișinău, 1998, p.122;

¹⁰ Ștefănescu A., *Istoria literaturii române contemporane*, Mașina de scris, București, 2005, p.547.

Bibliografie:

1. Apolzam, M., *Casa ficțiunii*, Dacia, Cluj, 1979;
2. Buzura, A., *Fețele tăcerii*, Albatros, București, 1991;
3. Simion, E., *Scriitori români de azi*, vol.IV, Litera, Chișinău, 1998;
4. Ștefănescu, A., *Istoria literaturii române contemporane*, Mașina de scris, București, 2005;
5. Ungheanu, M., *Arhipelag de semne*, Cartea românească, București, 1975;
6. Ungureanu, C., *Proza românească de azi*, Cartea Românească, București, 1985.